

► გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება: „ჯარისკაცები არიან მკვლელები“

1. გამოხატვის თავისუფლებასა და პატივისა და ღირსების დაცვას შორის კონფლიქტის შემთხვევის განსჯისას, კონკრეტული შემთხვევის ყველა ცალკეული გარემოება გასათვალისწინებელი. გამოხატვის თავისუფლებამ აპრიორი უკან არ უნდა დაიხიოს პატივისა და ღირსების დაცვის წინაშე, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც საუბარია დიფამაციაზე, რომელიც მიზნად ისახავს პიროვნების დისკრედიტაციას და არა თემატურ დისკუსიას.

2. პირთა ჯგუფისათვის მიყენებული შეურაცხყოფა მხოლოდ მაშინ ლახავს მის წევრ კონკრეტულ ინდივიდთა პატივისა და ღირსებას, თუ ჯგუფი არის განსაზღვრადი და შეურაცხმყოფელი გამონათქვამი ეხება ისეთ ნიშან-თვისებას, რომელიც ამ ჯგუფის ყველა წევრს ახასიათებს.

გერმანიის საკონსტიტუციო სასამართლოს 1995 წლის 10 ოქტომბრის გადაწყვეტილება - 1 BvR 1476/91

გერმანიის კონსტიტუციის 5 I 1, 103 II მუხლები

სასამართლოს აღნიშნულ გადაწყვეტილებაში გაერთიანებულია ერთმანეთთან დაკავშირებული ოთხი საკონსტიტუციო საჩივარი, რომ-

ლებიც შეეხება სისხლისსამართლებრივი მსჯავრის დადებას ფედერაციის შეირაღებული ძალებისა და ცალკეული ჯარისკაცების შეურაცხყოფისთვის ისეთი განცხადებებით, როგორებიცაა „ჯარისკაცი არის მკვლელობა“ და „ჯარისკაცები არიან პოტენციური მკვლელები“. მოცემული ანალიზის ფარგლებში განხილული იქნება საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება – 1 BvR 1476/91.

ფაქტობრივი გარემოებები: მოსარჩელე, რომელიც დანაშაულის ჩადენის მომენტისათვის იყო 30 წლის სტუდენტი, იმყოფებოდა ნაცნობებთან ერთად შუა ფრანკონიაში, სადაც იმართებოდა ნატოს საშემოდგომო მანევრი „Certain Challenge“. როგორც საქალაქო სასამართლომ დაადგინა, სტუდენტი, რომელიც იყო პაციფისტი, პირველად შეესწრო მსგავსი მასშტაბის მანევრებს. მის საცხოვრებელთან ახლოს კი ამერიკული არმიის შვიდიდან ათამდე ტანკი იყო განლაგებული, რამაც მოსარჩელეზე ემოციურად ძლიერად იმოქმედა და რის გამოც ნაჭერზე წითლად გამოსახა წარწერა: „A soldier is a murder“ („ჯარისკაცი არის მკვლელობა“). მოსარჩელემ ბანერი ამ წარწერით 10:00 საათისათვის მიამაგრა ქუჩის გადაკვეთაზე, ქალაქის გარეუბანში. დაახლოებით 12:00 საათზე ამ ადგილზე ჩაიარა შეიარაღებული ძალების ოფიცერმა, რომელმაც შეამჩნია ბანერი და შეატყობინა პოლიციას. პოლიციის თანამშრომლებმა 14:00 საათისათვის ბანერი ჩამოხსნეს. უფროსმა ლეიტენანტმა სტუდენტის წინააღმდეგ შეიტანა სისხლისსამართლებრივი საჩივარი .

საქალაქო სასამართლოს მსჯელობა: საქალაქო სასამართლომ სტუდენტს დააკისრა ჯარიმა შეურაცხყოფისთვის. მისი მსჯელობით, მოსარჩელემ სიტყვა „მკვლელის“ ნაცვლად შეცდომით გამოიყენა სიტყვა „მკვლელობა“. გარდა ამისა, სტუდენტი პროცესზე ახსენებს ბატონი P-ს (უფროსი ლეიტენანტი) სიტყვებს, რომელიც ამბობდა, რომ მას ომში უნდა „მოეკლა“, თავად სტუდენტი კი ამბობს, რომ ლეიტენანტი ომში უნდა „დახოცოს“. ამასთან, მოსარჩელემ აღნიშნა, რომ იგი ინგლისურ ენაზე გამართულად ვერ საუბრობდა. სიტყვა „Murder“ მსგავსია გერმანული სიტყვისა „Mörder“, რაც ნიშნავს მკვლელს. შესაბამისად, ეს ენობრივ შეცდომაზე მიუთითებს და რეალურად, სტუდენტს უნდოდა ეთქვა, რომ „ჯარისკაცი არის მკვლელი“. სასამართლოს გადაწყვეტილებით, სტუდენტის განცხადება წარმოადგენდა უფროსი ლეიტენანტის პატივისა და ღირსების ხელყოფას, მისი შეგნებული დამცირების გზით. განცხადება, ყოველგვარი განმარტების გარეშე, ფედერაციის შეირაღებული ძალების ყველა ჯარისკაცს საჯაროდ აცხადებდა კრიმინალად მაშინ, როდესაც ამ ჯარისკაცებს – თუ უბედურ შემთხვევებს არ გავითვალისწინებთ – არავინ მოუკლავთ.

სამხარეო სასამართლოს მსჯელობა: სამხარეო სასამართლომ მომჩივნისა და პროკურატურის საჩივრები არ დააკმაყოფილა. თუმცა ქვედა ინსტანციის სასამართლოსგან განსხვავებით, გაიზიარა მოსარჩელის არგუმენტი, რომ მან სიტყვა „მკვლელობა“ „მკვლელის“ ნაცვლად გამოიყენა განზრახ, რათა გამოეხატა ჯარისკაცის ორგვარი როლი – ჯარისკაცი, როგორც დამნაშავე და როგორც მსხვერპლი. ამით მას სურდა მოცემულ თემასთან დაკავშირებული დისკუსიის წამოწყება. სასამართლოს მსჯელობით, მიუხედავად იმისა, რომ თავდასხმა ჯარისკაცზე, თეორიულად, ჯარისკაცის პროფესიის კრიტიკაა, მან ამ პროფესიის წარმომადგენელი ცალკეული ინდივიდებიც შეურაცხყო. კოლექტიური სახელწოდებებით შესაძლებელია, ასევე, ამ ჯგუფის ცალკეული წევრების შეურაცხყოფაც გვექონდეს სახეზე, თუ ეს აშკარად ეხება ჯგუფის ყველა წევრს. სხვა მხრივ, სამხარეო სასამართლოს მსჯელობა თითქმის სიტყვასიტყვით

იმეორებდა საქალაქო სასამართლოს არგუმენტაციას.

უმაღლესი სამხარეო სასამართლოს მსჯელობა: სასამართლომ სტუდენტისა და პროკურატურის საჩივრები უკუაგდო. გადაწყვეტილების სამართლებრივი დასაბუთება ეხებოდა მხოლოდ პროკურატურის მხრიდან გასაჩივრებულ საპროცესოსამართლებრივ დარღვევებს. მოსარჩელე მიიჩნევდა, რომ სისხლის სამართლის სასამართლოს გადაწყვეტილებები ხელყოფდა მის ძირითად უფლებებს, კერძოდ, გერმანიის ძირითადი კანონის 5 I 1 და 103 II მუხლებით დაცულ სფეროებს. იგი აღნიშნავდა, რომ სამხარეო სასამართლომ, მისი განცხადების შინაარსი შეუსაბამოდ განმარტა – თითქოს სტუდენტი ჯარისკაცების მიერ ჩადენილ თითოეულ მკვლელობას სისხლისსამართლებრივ დანაშაულად მიიჩნევდა, მაგრამ ამ განცხადების მიზანი იყო, რომ თავად ჯარისკაციც ასევე მსხვერპლად წარმოეჩინა. გერმანიის კონსტიტუციის 103 II მუხლიდან გამომდინარე (სისხლისსამართლებრივი ნორმის) ანალოგიით გამოყენების აკრძალვა დარღვეული იყო, რადგან ჯარისკაცები კოლექტიურად არ წამოადგენენ შეურაცხყოფის ობიექტებს. ინდივიდუალიზება სახეზე არ იყო, რადგან ჯარისკაცები არ ქმნიან ცალკეული პიროვნებებისგან შემდგარ ცალსახა, გამოკვეთილ წრეს. შესაბამისად, შეურაცხყოფა მიემართება არა კონკრეტულ პირს, არამედ შთაინთქმებოდა უაღრესად დიდ ჯგუფში.

ბავარიის იუსტიციის სამინისტრომ საკონსტიტუციო საჩივარი დასაშვებად, თუმცა დაუსაბუთებლად მიიჩნია.

საკონსტიტუციო სასამართლოს მსჯელობა: საკონსტიტუციო სასამართლოს მსჯელობის თანახმად, სტუდენტის განცხადება ექცევა კონსტიტუციის 5 I 1 მუხლის დაცვის სფეროში. აღნიშნული ნორმის მიხედვით, ყველას აქვს უფლება, თავისუფლად გამოხატოს და გაავრცელოს საკუთარი აზრი ზეპირად, წერილობით ან გამოსახულებით. საკონსტიტუციო სასამართლომ თითოეული ინსტანციის გადაწყვეტილება შეაფასა და დაადგინა, რომ საქალაქო სასამართლომ არ გაითვალისწინა მნიშვნელოვანი გარემოება, რომლის გამოც სტუდენტის განცხადე-

ბამ გამოიწვია დიდი საზოგადოებრივი ინტერესი მნიშვნელოვანი თემის შესახებ. სასამართლომ არ დააბალანსა აზრის გამოხატვის თავისუფლება და პატივისა და ღირსების დაცვა, რაც აუცილებელია, როდესაც არც ფორმალური შეურაცხყოფა და არც ცილისწამება არის სახეზე. საქალაქო სასამართლოსგან განსხვავებით, სამხარეო სასამართლომ დაასკვნა, რომ მოსარჩელემ სიტყვა „მკვლელობა“ შეგნებულად გამოიყენა სიტყვა „მკვლელის“ ნაცვლად ჯარისკაცის ორგვარ როლზე ყურადღების გასამახვილებლად და ოპერაციაში მონაწილე ჯარისკაცების დასაფიქრებლად. მიუხედავად ამისა, სამხარეო სასამართლომ სიტყვების „murder“ (მკვლელობა) და „Mörder“ (მკვლელები) მსგავსი ჟღერადობის გამო მიიჩნია, თითქოს მოსარჩელემ სიტყვა „murderer“ (მკვლელი) გამოიყენა და ამით ჯარისკაცები მძიმე დამნაშავეებად გამოაცხადა. მათ შორის უფროსი ლეიტენანტი ო. საბოლოოდ, მანაც, საქალაქო სასამართლოს მსგავსად, მოსარჩელის კანონიერი ინტერესი არ გაითვალისწინა. შესაბამისად, აქაც უგულბელყოფილ იქნა კონსტიტუციის 511 მუხლი.

ვინაიდან, ბავარიის უმაღლესმა სამხარეო სასამართლომ დაუსაბუთებლად მიიჩნია სარჩელი, მასაც იგივე ხარვეზები ახასიათებდა, რაც სააპელაციო სასამართლოს გადაწყვეტილებას.

საკონსტიტუციო სასამართლომ იმსჯელა სტუდენტის გერმანიის კონსტიტუციის მე-5 მუხლით გარანტირებული უფლების – აზრისა და გამოხატვის თავისუფლებაში სასამართლო გადაწყვეტილებით ჩარევის თანაზომიერებაზე, კერძოდ, გერმანიის სისხლის სამართლის კოდექსის 185-ე მუხლის კონსტიტუციურობასთან შესაბამისობაზე, რამეთუ სასამართლოების განაჩენი სწორედ ამ მუხლს ეფუძნებოდა. აღნიშნული მუხლის თანახმად, შეურაცხყოფა ისჯება ერთ წლამდე თავისუფლების აღკვეთით ან ჯარიმით, ხოლო თუ შეურაცხყოფა ჩადენილია საჯაროდ, შეხვედრაზე, შინაარსის გავრცელებით (11 III პარაგრაფი) ან ფიზიკური ძალადობით, ორ წლამდე თავისუფლების აღკვეთით ან ჯარიმით. ნორმის ფორმალური და მატერიალური კანონიერების შემოწმების შედეგად საკონსტიტუციო სასამართლომ დაადგინა გერმანიის სისხ-

ლის სამართლის კოდექსის 185-ე მუხლის კონსტიტუციურობა, თუმცა, კითხვის ნიშნის ქვეშ დააყენა სისხლის სამართლის სასამართლოს მიერ ამ კონკრეტულ შემთხვევაში აღნიშნული ნორმის განმარტებისა და გამოყენების კონსტიტუციურობა. საკითხავია, გამოიყენება თუ არა სასამართლოების მიერ აღნიშნული პარაგრაფი „კოლექტიური შეურაცხყოფის“ კონტექსტში. აქ წარმოიშობა რისკი იმისა, რომ დაირღვეს კონსტიტუციის 103 II მუხლით დადგენილი ანალოგიის აკრძალვა. თუმცა, საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, პიროვნების პატივი და ღირსება არ არის წმინდად ინდივიდუალური და განცალკევებული იმ კოლექტივისგან, რომელსაც იგი მიეკუთვნება, მაგალითად, მისი სამუშაო კოლექტივი. შესაბამისად, ჯგუფისათვის შეურაცხყოფის მიყენებამ, შესაძლოა, ჯგუფის წევრების პატივზეც მოახდინოს გავლენა. სწორედ ამიტომ, ანალოგიის აკრძალვასთან წინააღმდეგობა სასამართლომ გამორიცხა. რთულია მკაცრი ზღვარის გავლება პირად ღირსებაზე თავდასხმასა და ლეგიტიმურ კრიტიკას შორის, ამიტომ კარგად უნდა შემოწმდეს, მოსარჩელის მსგავსი განცხადებები რეალურად ახდენს თუ არა გავლენას ინდივიდის პატივსა და ღირსებაზე ისე, რომ არ მოხდეს სოციალურ თუ პოლიტიკურ თემებზე კრიტიკული აზრის ჩახშობა.

ამისთვის საკონსტიტუციო სასამართლომ ორი წინაპირობა დაადგინა:

1. ჯგუფი უნდა იყოს განსაზღვრადი

2. გაკეთებული განცხადება უნდა ეხებოდეს ნიშან-თვისებას, რომელიც ამ ჯგუფის ყველა წევრს ახასიათებს.

მოცემულ შემთხვევაში, ზოგადად ჯარისკაცების შესახებ გაკეთებული განცხადება, ავტომატურად არ ნიშნავს იმას, რომ ის აუცილებლად თითოეული მათგანის პიროვნულ პატივსა და ღირსებას ხელყოფს, თუმცა, თუ ეს განცხადება მიემართება კონკრეტულად ფედერაციის შეირაღებული ძალების ჯარისკაცებსა და მათ საერთო მახასიათებელს, მაშინ შესაძლოა სახეზე იყოს კონკრეტულად ამ ჯარისკაცების პატივისა და ღირსების შელახვა. სხვა შემთხვევაში, საკონსტიტუციო სასამართლომ მიუთითა საერთო სასამართლოების მსჯელობის არათანმიმ-

დეერულობაზე და იმ ფაქტზე, რომ 185-ე მუხლის მსგავსი ინტერპრეტაცია, არაპროპორციულად ზღუდავს კონსტიტუციურად გარანტირებულ გამოხატვის თავისუფლებას. საკონსტიტუციო სასამართლოს მიხედვით, სისხლის სამართლის კოდექსის 185-ე მუხლის განმარტება ეწინააღმდეგებოდა კონსტიტუციას. პირველმა სენატმა დააკმაყოფილა საკონსტიტუციო საჩივარი და დაადგინა, რომ „ჯარისკაცები მკვლელები არიან“ შეურაცხყოფაა და ისჯება მხოლოდ მაშინ, თუ იგი აშკარად შეურაცხყოფს ცალკეულ ჯარისკაცს ან, კერძოდ, ფედერაციის შეიარაღებულ ძალებს. თუმცა, პასუხისმგებლობა გამორიცხულია, თუ განცხადება უნდა იყოს გაგებული, როგორც „ჯარისკაცის პროფესიისა“ და „ომის ხელობის“ ზოგადი კრიტიკა. ასეთი ზოგადი პოლიტიკური განცხადება დაცულია გამოხატვის თავისუფლების ფუნდამენტური უფლებით.

პირველი სენატის აღნიშნულ გადაწყვეტილებასთან დაკავშირებით მოსამართლე ჰაასი განსხვავებულ აზრზე დარჩა. მის მიხედვით, პოლიტიკური დებატების ფარგლებში მნიშვნელოვანია, თავიდან იქნეს აცილებული პირადი ცილისწამება. აღნიშნული განსაკუთრებით სენსიტიურია გერმანიის შეიარაღებული ძალების ნე-

ვრების მიმართ გაკეთებული განცხადებების შემთხვევაში, რადგან ჯარისკაცებმა მთელი თავიანთი ძალისხმევა უნდა მიმართონ კონსტიტუციით გათვალისწინებული სახელმწიფოს თავდაცვის მისიის შესრულებისაკენ. ისინი რისკის ქვეშ აყენებენ საკუთარ სიცოცხლეს, რათა მშვიდობიან მოსახლეობას თავიდან აარიდონ ომი და დაიცვან მათი სიცოცხლე, ასევე იმ ადამიანების სიცოცხლე, რომლებიც აკნინებენ ჯარისკაცის პროფესიას და საჯაროდ დასცინიან მათ. სწორედ ამიტომ, საკანონმდებლო სისტემამ, რომელიც ახალგაზრდებს ავალდებულებს ეჭიროთ იარაღი და ემსახურონ სახელმწიფოს, უნდა უზრუნველყოს ასევე მათი დაცვა, როდესაც მათ მკვლელებად მოიხსენიებენ და საჯაროდ ამცირებენ. მოსამართლის აზრით, აქ საუბარი არ არის „ჯარისკაცის სპეციალურ პატივსა და ღირსებაზე“, არამედ ფაქტზე, რომ თუკი კონსტიტუციას არ სურს დაკარგოს სახალხო ნდობა, არ უნდა ტოვებდეს დაუცველს მას, ვინც მის მოთხოვნებს ასრულებს და ვისაც სწორედ ამის გამო ესხმიან თავს. დაცვასა და მორჩილებას შორის ურთიერთკავშირი წარმოადგენს სამართლებრივი სისტემის ერთ-ერთ ფუნდამენტურ პრინციპს, რომლის უკუგდებაც დაუშვებელია.

ნანული შაკინოვი